

Zápis ze setkání didaktiků dějepisu 20. února 2012, Praha

Přítomní členové pracovní skupiny AK:

prof. PaedDr. I. Stuchlíková, CSc. – předsedkyně pracovní skupiny pro pedagogiku, psychologii a kinantropologii a předsedkyně pracovní skupiny pro oborové didaktiky

prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc.

doc. PaedDr. Jan Slavík, CSc.

doc. PhDr. Tomáš Janík, Ph.D.

Mgr. Antonín Staněk, Ph.D.

Mgr. Alena Nohavová (tajemnice)

Přítomní didaktikové oboru dějepisu:

Mgr. Kamil Činátl, Ph.D.

Doc. PhDr. Blažena Gracová, CSc.

PhDr. Hana Havlůjová, Ph.D.

Mgr. Irena Kapustová

PhDr. Denisa Labischová, PhD.

Mgr. Josef März

PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D.

PaedDr. František Parkan

doc. Mgr. Radmila Pavlíčková, Ph.D.

PhDr. Kamil Štěpánek, CSc.

PaedDr. Helena Východská

PhDr. Jana Zahradníková

Program zasedání

- 1. Reflexe stavu oborových didaktik v učitelské přípravě z pohledu AK.**
- 2. Shrnutí poskytnutých informací od didaktiků dějepisu.**
- 3. Návrh minimálního standardu kvality OD dějepisu a jeho diskuse.**
- 4. Závěr a formulace dalších potřebných kroků.**

Předsedkyně pracovní skupiny oborových didaktik AK přivítala všechny přítomné účastníky a uvedla záměr setkání. Cílem je zmapování stavu didaktik v jednotlivých oborech, jehož výsledkem budou minimální standardy pro pregraduální studium a posléze pro postgraduální studium. Didaktika oboru dějepisu je první skupinou pro získání informací a návrhu budoucího směřování didaktiky v tomto oboru.

Prof. Stuchlíková hovořila k prvnímu bodu jednání:

Reflexe stavu oborových didaktik v učitelské přípravě z pohledu AK:

- Situace oborových didaktik z pohledu laické veřejnosti, poučené veřejnosti, zaměstnavatelů, pedagogické veřejnosti a AK.
- Učitelství a jeho profesionalizace versus deprofesionalizace.
- Co jsou didaktické znalosti obsahu (metodika versus didaktika).
- Zjištění z realizovaného hodnocení doktorských programů:
 - a) ontogeneze oborového myšlení,
 - b) studium edukačního procesu,
 - c) epistemologická analýza oboru,

- d) pozice ve vzdělávání
- Ontodidaktika a psychodidaktika.
- Didaktika jako profesní disciplína; didaktik jako specialista.
- Rozvoj oborově didaktického vědění:
 - a) teoretické reflexe prostředků,
 - b) mapování kroků, které jsou potřeba udělat

Viz ppt prezentace – příloha.

Prof. Beneš seznámil s **výsledky dotazníkového šetření** a shrnul získané **informace o didaktice dějepisu**, které vyvolávají otázky pro diskuzi:

- 1) Oborové didaktiky mají nevyjasněnou pozici, kdy stojí „mezi“. Nevyjasněné postavení jak k mateřskému oboru, tak k pedagogicko-psychologickým disciplínám. Je 17,5% zastoupení oborově didaktických předmětů ve vztahu k celkovému objemu studia málo nebo moc? Otázkou je, jaká je struktura předmětů a jaká je kvalita jejich výuky, jaké je jejich konceptuální propojení s předměty profesního i pedagogicko-psychologického charakteru v kurikulu. Je zřejmě zapotřebí jejich hlubšího propojení.
- 2) Dalším problémem je vztah didaktika - metodika. Z dotazníků je zřejmé, že obecné chápání didaktiky je její metodickým pojetím. To není žádné překvapení, i studenti v převážné míře chtějí vědět především to, „jak učit“ a nezajímá je tolik nutné zázemí, od něhož je dovednost učit odvozovaná. Vztah obou nutných složek oborové didaktiky je však složitější. Je třeba rozvíjet obojí, a to jak ve vztahu k mateřskému oboru, tak ve vztahu k pedagogice a psychologii. Jaká je tvůrčí činnost samotných studentů v seminářích a ve výuce oborové didaktiky vůbec?
- 3) Třetí bod je spojen s problémem vztahu didaktické teorie a vlastní realizované praxe. Zde existují značné rozdíly mezi jednotlivými fakultami (i mezi jednotlivými odborovými didaktikami). Tomuto problému je třeba věnovat v diskusi dostatečnou pozornost. Je prostor věnovaný praxím podle vašeho názoru dostatečný? Jak praxe hodnotit a jak je zabezpečit? Není třeba zavést jakýsi model „klinické praxe“ podle lékařského vzoru? To znamená s přímým pedagogickým zapojením učitelů fakultních škol? Je dosavadní systém praxí efektivní? V čem ano a v čem ne? Jak jej zefektivnit? Jaká je zpětná evaluace praxí?
- 4) Z přehledu je také patrný nevyrovnaný zřetel k české i zahraniční odborné literatuře. S tím souvisí odborně komunikační báze oborové didaktiky. Chybí celostní informační struktura a odborná komunikace je přitom nezbytná. Jsou to oborové časopisy (například Pedagogika, Pedagogická orientace, Memo, Civilia), v nichž je třeba publikovat. Stránky AK jsou v určitém ohledu rovněž k dispozici. Vzhledem k didaktice jako vědní disciplíně nestačí metodické portály nejrůznějšího typu. Ale je také třeba vytvořit celkovou odbornou komunikační bázi oborových didaktik.
- 5) Je třeba dosáhnout toho, aby byly badatelské výsledky oborových didaktik uznávány jako vědecké výstupy. Otázkou je, jak toho lze dosáhnout?

Viz shrnutí výsledků dotazníkové akce – příloha.

Dalším bodem jednání bylo hodnocení a stanoviska didaktiků:

1) Přístup studentů k didaktice

Dr. Východská vidí problém ve strukturaci studia. Studenti do NMgr. oboru přicházejí z jiných oborů a jak mají být „nad věcí“, když nejsou „ve věci“? Proto si studenti žádají metodiku.

Prof. Beneš na to reagoval, že jsme měli šanci už při zavádění Boloňském procesu zachovat pětileté souvislé studium, ale nepokusili jsme se o to. Až nyní praktické zkušenosti vedou k obnovení diskuse na toto téma i k prvním pokusům o tvorbu nového pětiletého kurikula studia učitelství.

Doc. Gracová se zmínila o averzi studentů k teorii. Studenti uvádějí, že mají přemíru pedagogicko-psychologických disciplín, ale přitom nemají potřebné znalosti.

Prof. Stuchlíková: Je potřeba se domlouvat s vyučujícími z pedagogicko-psychologických disciplín. Být v kontaktu, více na sebe navazovat a čerpat inspiraci v jejich oborech. Viz bod 5 diskuze.

Dr. Zahradníková: Obecnou didaktiku studenti mají později než oborovou.

Prof. Stuchlíková: Je potřeba se domluvit na pracovištích.

2) Doktorská studia

Doc. Gracová, dr. Kamil Štěpánek položili otázku, jaká je příležitost pro vytvoření doktorského studia?

Prof. Stuchlíková: Je rozdíl mezi oborovou didaktikou jako profesní disciplínou a jako vědeckou disciplínou. AK sleduje vědeckou rovinu a standardy pro doktorské studium. Je potřeba empiricky podložené argumentace, dlouhodobější a jasné směřování pracoviště ve vědecké profilaci. Jednou z možných cest jsou konsorcia.

3) Spolupráce

Doc. Gracová se zmínila o potřebě, aby se didaktikové dějepisu informovali o své činnosti, citovali se a byl prostor pro vytváření kolektivní práce.

4) Kontakt se zahraničím

Dr. Morávková upozornila na možnost inspirace v zahraničí, na činnost Mezinárodní asociace didaktiky dějepisu ([International Society for History Didactics](http://www.int-soc-hist-didact.org/); <http://www.int-soc-hist-didact.org/>)

Prof. Beneš upozornil na didaktiku dějepisu v Polsku a zároveň připomněl úskalí přímé aplikace do českého prostředí z hlediska tradice, zvyklostí, hodnotové orientace a politické situace. Ne vše je přenosné.

5) Oborová didaktika ve vztahu k dalším disciplínám pregraduálního studia

Dr. Staněk upozornil na problém průniku obor – didaktika – pedagogicko-psychologické disciplíny.

Doc. Slavík upozornil na skutečnost, že v současnosti probíhají hromadné přednášky z pedagogiky a psychologie a oborové přednášky a předpokládá se, že si žák poznatky integruje sám. Chybí pojmové zakotvení a výzkumné projekty v této oblasti.

Doc. Janík navázal na doc. Slavíka a upozornil, že didaktika musí stavět na abstraktních pojmech, což se zatím nedaří. Konstrukce obecné didaktiky je velký a obtížný úkol.

6) Propojení teorie a praxe

Doc. Slavík položil otázku, jaké jsou možnosti reflektivní praxe?

Problémovou oblastí je Tachovsko, kde je v současnosti kolem 63% nekvalifikovaných učitelů.

V Hradci Králové po oborové didaktice následuje hned praxe a chybí následky. Ostatní pracoviště stav hodnotí za přiměřený.

Dotaz k reflektivní praxi a jak ji z didaktického hlediska řešit nebyl zodpovězen. Reflexe praxe je vnímají jako sebereflexe studenta v hodinách, což plně nepostihuje pojem reflektivní praxe.

Prof. Stuchlíková: Jak často se studenti setkají na náslechu nebo i během praxe se špatným vzorem, jakým způsobem nevyučovat?

Dr. Činátl: Problém je, že učitel studentovi předloží osnovu a student odučí látku.

Dr. Východská: Západní Čechy jsou na to ještě hůře.

Prof. Beneš se setkal s videostudii a vnímá je velmi pozitivně. Dále upozornil na doktorskou práci, která se zabývala využitím fotografie – vizuální prezentace a její využití.

Dr. Zahradníková fakultní školu nevidí jako řešení. Oborový didaktik má právo si zvolit, kam student půjde na náslech.

Doc. Janík představil nově vydaný český překlad Korthagena: Jak spojit praxi s teorií. Didaktika realistického vzdělávání učitelů (Paido, Brno 2011).

8) Výzkum

Prof. Beneš upozornil na výzkumy, které dělají kol. Gracová a Labischová v OU v Ostravě.

V této souvislosti dr. Labischová upozornila na problém dotačních programů, ve kterých realizovat oborově didaktický výzkum je obtížné.

Prof. Stuchlíková upozornila na možnost využít Technologickou agenturu a na multicentrický výzkum.

Doc. Janík představil Institut výzkumu školního vzdělávání. Oborové didaktiky mají možnost se připojit k různým projektům.

SHRNUTÍ:

- 1) Shrnutí ze setkání didaktiků dějepisu bude rozesláno **per rollam k úpravám**. Bude sloužit jako **podklad pro vytvoření minimálního standardu pro pregraduální studium**.
- 2) Kroky do budoucna ve skupině OD dějepisu
 - **v oblasti vnitřní komunikace mezi sebou:**
 - a) je vytvořena společná adresa,
 - b) navrhnout vlastní sekci v rámci konferencí;
 - **v oblasti vlastní didaktiky:**
 - a) rozvíjet didaktiku na konceptuální a odborné úrovni ne jako metodiku,
 - b) posílit praxe v rámci didaktického snažení (Mgr. Mrz upozornil na výstup svých studentů na Chomutovsku);
 - **v oblasti komunikace s pedagogicko-psychologickým model studia:**
 - a) domluvit se na společném obsahu,
 - b) sledovat a rozvíjet ontodidaktický a psychodidaktický přesah;
 - **v oblasti komunikace s veřejností:**
 - a) prof. Stuchlíková nabízí možnost podpory www stránek AK,
 - b) dr. Staněk navrhl prostor v časopise CIVILIA,
 - c) sdružit se s dalšími obory a vytvořit interdisciplinární didaktiku s příbuznými obory (dějepis, občanská výchova, expresivní obory, zeměpis?),
 - d) návrh na vytvoření přidružené asociace ČADV (Česká asociace didaktického výzkumu) v rámci ČAPV,
 - e) sledovat vývoj didaktiky dějepisu v zahraničí a komunikovat s tamějšími oborovými didaktikami.

Shrnutí výsledků dotazníkové akce

Toto shrnutí předkládá otázky, jimž bychom měli v diskusi na našem setkání zřejmě zabývat (anebo alespoň něterými). Klademe je jako otázky, podněty k diskusi, nikoli jako vyhodnocení stavu.

Celkové postavení oborové didaktiky dějepisu v kurikulu studia (v %):

	FFUHK**	FFUJEP	FFMU	PedFMU	FFJČU**	FFOU
celk.objem studia	15	17	20	3,5	34	
vztah k ped.psych	33	52	25	12,5	53-80	33,3
vztah o hist.	15	17	20	10	50-100	27,3

	FFUP*	FPF SU	PedFZČU	PedfFUK	FFUK*	TUL
celk.objem studia	irelevantní	4	30		irelevantní	bez odpovědi
vztah k ped.psych	50	cca 50	30	38,5 80 s praxí	cca 30	
vztah o hist.	irelevantní	14	10	34,6	irelevantní	

* učitelské vzdělávání se realizuje v rámci CŽV, jeho pozice v kurikulu je tedy odlišná od ostatních fakult

** Výuku didaktiky dějepisu zajišťují na pedagogických fakultách obou univerzit tytéž vyučující jako na fakultách filozofických

Shrnutí

1. Čísla nemusí být zcela přesná, nemáme odpovědi ode všech, relativní poměr závisí i na tom, zda je zohledněno kurikulem studia historie anebo CŽV, jsou tedy orientační, nicméně svoji vypovídající hodnotu mají. Z nich ale vyplývají otázky:

a/ Je zhruba 17,5% zastoupení oborové didaktiky podle vás v celkovém objemu studia

- a) odpovídající
- b) vyhovující
- c) nedostatečné

b/ Je poměr oborové didaktiky k obecně pedagogicko-psychologickému modelu kurikula

- d) odpovídající
- e) vyhovující
- f) nedostatečné

V čem spatřujete problém/y vztahu těchto dvou nutných součástí učitelské přípravy?

c/ Podíl oborově didaktických předmětů ve vztahu k mateřskému oboru, tj. historii, je cca 25%. Je

- g) odpovídající
- h) vyhovující
- i) nedostatečné

„Nekvantifikačně“ z dikce dotazníků vyplývá, že postavení oborové didaktiky dějepisu je v kurikulech (některých?) českých VŠ „vedlejší“, nemá přímý vztah k historickému vzdělání, ale stojí „vedle něho“ jako jakýsi přídavek. S čím tento stav souvisí?

1/ Nevyjasněná pozice oborové didaktiky – je „mezi“, není vyjasněné postavení jak k mateřskému oboru, tak k pedagogicko-psychologickým disciplínám. Jak tuto situaci řešit?

2/ Problém metodika-didaktika. Z dotazníků je zřejmé, že obecné chápání didaktiky je její metodické pojetí. To není žádné překvapení, i studenti v převážné míře chtějí vědět především to, „jak učit“ a nezajímá je tolik nutné zázemí, od něhož je dovednost učit odvozována. Ale vztah obou nutných složek oborové didaktiky je daleko složitější. Stojí-li ale před námi úkol konstituovat oborové didaktiky jako vědní disciplíny, tj. výzkumnou činnost s vlastním předmětem zkoumání (historickým vědomím), vlastní metodikou a (relativně) pevnou systematikou, nelze setrvat u jenom tohoto metodického přístupu. Ten je nutný, nepominutelný, ale v řadě případů nedostatečný. Je dobře, že v předmětech vyučovaných na VŠ je metodika dostatečně (?) zastoupena, ale metodika má své konceptuální meze – stejně jako je má i sama teorie didaktiky. Je třeba rozvíjet obojí, a to jak ve vztahu k mateřskému oboru, tak ve vztahu k pedagogice a psychologii. Dostaneme pak dva koncepty a je nutné hledat jejich průnik. Jaká je tvůrčí činnost samotných studentů v seminářích a ve výuce oborové didaktiky vůbec?

3/ S tímto problémem souvisí i problém vztahu didaktické teorie a realizované praxe. Tady existují značné rozdíly mezi jednotlivými fakultami (i mezi jednotlivými oborovými didaktikami). Tomuto problému je třeba věnovat v diskusi dostatečnou pozornost. Je prostor věnovaný praxím podle vašeho názoru dostatečný? Není třeba zavést jakýsi model „klinické praxe“ podle lékařského vzoru, tj. s přímým pedagogickým zapojením učitelů fakultních škol? Je dosavadní systém praxí efektivní? V čem ano a v čem ne? Jak jej zefektivnit? Jaká je zpětná evaluace praxí?

4/ Z přehledů je také patrný nevyrovnaný zřetel k české i zahraniční odborné literatuře. I to je limitní faktor.

S tím souvisí odborně komunikační báze oborové didaktiky. Jsou tu odborné časopisy (Pedagogika, Pedagogická orientace, Memo, Civilia), v nichž je třeba publikovat. Vzhledem k didaktice jako vědní disciplíně nestačí metodické portály nejrůznějšího typu. Ale je také třeba vytvořit celkovou odbornou komunikační bázi oborových didaktik. Je třeba dosáhnout toho, aby byly badatelské výsledky oborových didaktik uznávány jako vědecké výstupy. Jak na to?

Z. Beneš